

úplně odstraněno. V posledních létech předválečných požadováno však jeho znovuzavedení v zájmu povznesení vývozu mlýnských produktů.

Mlecí řízení trvalo i v Německu, ve Francii bylo již r. 1836 upraveno dočasné přípuštění obilí a surového železa a j. zboží beze cla («admission temporaire») na záruční úpisy (acquits à caution), které se staly předmětem obchodu podobně jako dovozní listy v Německu, zušlechťovací řízení je i ve Švýcarsku (v průmyslu textilním), v Itálii (pasivně hedvábí k barvení do Švýcar a Francie, aktivně obilí, cukr, kovy a j.).

Zušlechťovací řízení vyvinulo se z pouhého, původně skrovného pohraničního styku zejména krajin, původně k téměř státnímu celku přísluševších (jako na př. mezi Pruským Slezskem a českými zeměmi bílení pruského plátka nebo stávkání pruské bavlněné příze v Čechách za zdejší nízké mzdy, v jihotyrolském železničském průmyslu ve styku se sousední Itálií). Bylo však i jinak v různých zemích na podporu domácího průmyslu uznáváno a podněcováno (ve Francii již za Colberta, v Rakousku upraveno pro vzájemný styk mezi »dědičnými zeměmi« r. 1769 a pro styk s cizinou r. 1788 a posléze celním a monopolním řádem z r. 1835). V dobách přituhující ochrany celní bývá i zušlechťovací řízení obmezováno vybíráním zvláštního »a p r e t u r n í h o c l a« na výrobky přivážené po zušlechťování zpět do tuzemska nebo zvlášt přísnými kontrolními opatřeními a pod.

§ 36. Vývozní náhrady (celní a daňové restituce) a vývozní premie.

I. Stát poskytuje při vývozu určitých statků náhradu

za spotřební daň, která byla při jejich výrobě v tuzemsku zaplácena, nebo

za clo, které bylo zapláceno při dovozu jejich nebo jejich suroviny z cizozemska, protože daň i clo theoreticky mají zásadně postihnouti jen konsum tuzemský, ale hlavně proto, že by odepření restituce daňové nebo celní a tedy zdražení zboží bylo s to ochromiti soutěživost domácí výroby na trhu světovém (leč by ovšem zboží tuzemské mělo ráz monopolní, uplatňující se i za hranicemi, jako na př. anglické uhlí, léčivé vody a pod.).

Od zušlechťovacího řízení liší se celní restituce tím, že se při onom placení cla sečká a pozdější vývoz zboží se předem

ohlásí, kdežto při restituci se clo vskutku zaplatí a teprv při skutečném vývozu, který snad původně při dovozu nebyl ani zamýšlen, zpět požaduje.

Při restitucích c e l (za dovezené suroviny, jako na př. železo, obilí) požaduje se zpravidla rovněž průkaz, že exportovaný tovar byl vyroben z dovezené a vyclené suroviny (p r ů k a z i d e n t i t y). Někdy se však od tohoto průkazu upouští a vývozci tovaru poskytují se t. zv. d o v o z n é l i s t y, které jej opravňují, aby za určité kvantum vyvezeného tovaru dovezl beze cla opět určité kvantum suroviny (na př. aby za vyvezenou mouku dovezl bezcelně přiměřené kvantum obilí). Tyto dovozní listy může vývozce i prodati, takže, vyvezl-li tovar vyrobený z domácí suroviny a je-li tato domácí surovina lacinější než dovezená s připočtením cla (protože cena domácí suroviny není vždy a všude zvýšena o plný obnos cla), je pro něj hodnota dovozního listu nepřímou vývozní prémie.

Takovou nepřímou vývozní prémie zavedl v N ě m e c k u zákon z 14. dubna 1894, aby byl východopruskému obilí, jehož soutěž byla v jihu západním Německu nerada viděna, umožněn starodávný odbyt přes moře. Kdo totiž vyvezl pšenici, žito nebo jiné plodiny, obdržel poukázku na obnos cla, jež by byl musil platiti za jich d o v o z; tento d o v o z n ý l i s t opravňoval v určité lhůtě k bezcelnému dovozu stejného množství téhož zboží nebo bylo jim lze platiti clo za přívoz jiného zvlášt vyjmenovaného zboží (na př. koloniálního). Měly tedy dovozní listy plnou hodnotu cla, na něž zněly, i mohli tudíž exportující statkáři cenu obilí při prodeji za hranice snižovati alespoň o část obnosu, jež za dovozní list obdrželi. Účinkem toho bylo stupňované pěstění a vývoz ž i t a z německého východu do Skandinávie, Finska i do samého Ruska, které se bránilo zavedením ochranného cla na žito a luštěniny, souvisle s tímto rozmachem žitného exportu pak od r. 1908 stouply i tyto vývozní restituce (ze 7.14 mil. v průměru let 1894—6 na 116.2 mil. M v letech 1910—1912).

II. Vývozní prémie jsou státní peněžité podpory k usnadnění vývozu určitého zboží, poskytované výrobcům nebo vyvážejícím obchodníkům buď bezprostředně nebo v spojitosti s restitucí cla nebo vnitřní daně spotřební. Pojily se sice obyčejně k zatížení nějakého zboží spotřební daní nebo clem na surovinu, byly však oblíbeny i bez spojitosti s jakoukoliv dávkou prostě jako prostředek zvýšiti soutěživost domácí výroby na trhu světovém —

v protivě k ochrannému clu, které umožňuje tuzemské výrobě soutěživost vůči zahraniční soutěži na trhu domácím, i k vývoznímu clu, které má udržeti výrobek doma pro levnější spotřebu tuzemskou (jako dříve hojně u obilí v zemích lidnatějších). Bývaly v spojitosti s vysokou ochranou celní s oblibou udílěny zvl. již za merkantilismu k podpoře vznikajícího velkopřemyslu (v Rakousku za Marie Terezie prémie na vývoz tuzemských suken do ciziny, za Josefa II. na vývoz minerálních vod, v Prusku v 18. stol. na vývoz hedvábného zboží atd.), neosvědčily se však valně.

V agrární politice vyskytují se vývozní prémie již ve starších dobách (v Anglii na pšenici, ječmen a slad od r. 1689 do 1806), aby se udržel žádoucí rozsah a intenzita zemědělské produkce, a z téže příčiny byly vedle restitucí daňových poskytovaných při vývozu tovaru (v Rakousku při vývozu lihu od r. 1840, piva od r. 1858, cukru od r. 1860) zavedeny i v 19. stol. u některých odvětví průmyslových, kde s udržením exportu, vzniklého či stupňovaného druhdy nepřímou vývozní premií, byly spojeny zvlášť důležité zájmy národohospodářské (jako v průmyslu cukerním nejen zájmy kapitálů v něm investovaných a pracovních sil, nýbrž i zájem řepní produkce rozsáhlých krajů zemědělských).

Protože s vývozní premií bývá zavedena jak spotřební daň tuzemská, z jejíhož výtěžku se vývozní prémie poskytují, tak i ochranné clo, které se pak právě i následkem stupňovaného premiového exportu projevuje co možná plně v ceně výrobku, bývá tuzemské poplatnictvo a spotřebitelstvo dvojnásob zatíženo — zvýšenou spotřební daní i ochranným clem — na prospěch konsumentstva zahraničního.

III. Vývozní prémie může však vzniknouti i nepřímo, jaksi samočinně, z restituce daňové. Je-li totiž spotřební daň vybírána již ve stadiu výroby (na př. daň z cukrovky), kdežto vracena jest při vývozu hotového produktu, vyměřuje se obnos restituční za předpokladu určitého poměru mezi kvantem suroviny či polotovaru a hotového výrobku; na př. se předpokládá, že ze 100 q řepy se vyrobí 8 q cukru, při vývozu 8 q cukru se tedy vrací daň ze 100 q řepy zaplacená — podaří-li se však výrobní technice ze 100 q řepy vyrobiti 12 q cukru, vrací stát při vývozu těchto 12 q cukru o polovici více, nežli byl sám daně obdržel, a poskytuje tedy nepřímou vývozní premií, skrývající se v daňové restituci.

Tyto někdy t. zv. skryté prémie (j. u rakouské cukerní daně v l. 1860—1888) mají v zápětí, že výroba na vývoz v tuzemsku silně stoupá a ceny zboží tohoto následkem zvýšené soutěže v cizině klesají. Tím však jednak stát exportní jest donucován chrániti domácí výrobu clem, aby se vyvezené domácí zboží oklikou opět nevracelo do tuzemska, kde jeho cena je vyšší, jednak také cizina jest nucena, aby, je-li sama též výrobcem a vývozcem tohoto produktu, rovněž vývozní prémie poskytovala, nebo aby se přivozu takto podněcovanému zvýšenými retorsními cly bránila. To vede však domácí výrobu, aby se dožadovala dalšího zvýšení vývozních premií, a sice na konec (vzhledem k průmyslovým, agrárním i sociálním zájmům zde spojeným) s úspěchem: stát poskytne zvýšení exportních premií, avšak jen současně se zvýšením cla i spotřební daně v tuzemsku, takže doma se zboží ustavičně zdražuje, na světovém trhu se ustavičně zlevňuje, t. j. soutěž donucuje výrobce, aby slevovali vždy větší část vývozní prémie z výrobní ceny vyváženého produktu, cizí spotřebitelé konsumují jej daleko levněji na útraty spotřebitelstva a poplatnictva domácího, průmysl sám pak ocitá se ve vždy horší tísní a závislosti. Když pak původní forma daně surovinové nebo polotovarové jest vystřídána daní tovarovou, kde tudíž daňové restituce a spojené s ní nepřímé vývozní prémie již není, musí stát poskytovat nyní průmyslu přímé a zjevné, tedy přímé státní příplatky na každou jednotku tuzemského zboží vyvezeného do ciziny, aby export a tím i výrobu tovaru a surovin umožnil v rozsahu, jakého dospěla za premií nezjevných.

Nejvýznačnějším případem takovýchto vybuchlých premií vývozních byly prémie cukerní. Vývozní prémie cukerní poskytovány byly zprvu jako skryté (v restituci daňové), později zvl. od přechodu od daně surovinové či polotovarové k ryzí dani z hotového fabrikátu (na př. v Rakousko-Uhersku od r. 1888, v Německu od r. 1891) jako zjevné (přímé) ve všech státech s exportem cukerním (také ve Francii, Belgii, Holandsku, Dánsku, Rusku a j.). Anglii, jakožto nejdůležitějšímu odběrateli cukru ze zemí s cukerní nadprodukcí, byly takto přelevné ceny cukru, umožňující vysokou tuzemskou spotřebu cukerní i značný rozvoj průmyslu cukr spracujícího, vzájemnou soutěží produkčních států přímo vnucovány.

Cukerní prémie, zprvu tajné a posléze zjevné, zřejmě zatěžovaly finance státní, pohlcovaly většinu výtěžku tuzemské spo-

třební daně cukerní (v Německu až $\frac{1}{7}$, v Rakousku byla cukerní daň před r. 1888 dočasně přímo pasivní); prémiová politika zemí s řepovým cukrem spolu s cenovou politikou kartelů cukrovarských hrozila pak zhoubou koloniálnímu cukru třtinovému. Zahájen proto již v l. 1870. v Anglii a Francii boj proti premiím cukerním, v l. 1890 až 1897 zavedena v Americké Unii a r. 1899 na čas i ve Východní Indii vyrovnávací cla na všecken dovoz jakýmkoliv premiemi podporovaný, až konečně počátkem tohoto století vynutila vláda anglická k naléhání svých osad za konservativního ministerstva Balfourova, jehož vůdčí ideou bylo Chamberlainovo semknutí celé britské veleříše, pohružkou zavedení rovněž přírážkových cel na cukr ze zemí poskytujících prémie, že se státy cukr produkující (Francie, Belgie, Holandsko, Švédsko, Norsko, Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie a Španělsko — kromě Ruska, které s určitými výhradami přistoupilo teprv r. 1907) spolu s Anglií samou dohodly v bruselské konvenci z 5. března 1902 o tom, že byly tyto prémie, přímé i nepřímé, od 1. září 1903 zrušeny, určeno maximální mírné clo přivozní (6 fr. z 1 q rafinády), aby se znemožnily prémie kartelové, a na cukr ze států prémie poskytujících uložena ve všech smluvních státech celní přírážka obnosu této prémie odpovídající. Předpisům bruselské konvence bylo pak přizpůsobeno i vnitřní zákonodárství smluvních států.

K dozoru nad prováděním ustanovení konvence zřízena stálá komise v Bruselu. Smlouva zprvu na 5 let uzavřená prodloužena opětovně s některými změnami do 1. září 1918 (r. 1912 vymizely ze signatárních mocí Itálie a sama Velká Británie, která však až do války ustanovení bruselské konvence fakticky zachovávala). Krátce před ukončením války však vypověděla Francie bruselskou konvenci, a v mírových smlouvách nebyla tato již vůbec obnovena.

IV. Také kartely a syndikáty poskytují druhdy, aby se ulevilo domácímu trhu a udržely (s plným využitím ochranného cla) vysoké ceny v tuzemsku, vývozní bonifikace, aby svým členům umožnily určitou část své nadvýroby prodati do ciziny za levnější tržní ceny světové, nebo dávají vývozní prémie celým jiným odvětvím průmyslovým, jejich suroviny či polotovary dále zpracovávajícím, aby jim usnadnily soutěž s cizozemskou výrobou, již kartel dodává tyto suroviny za levnější cenu než výrobě tuzemské. Takovémuto prodávání nebo přímo vyhazování zboží

za přenížkové ceny v exportu při současném udržování vysokých cen v tuzemsku pomocí ochranného cla a kartelové organizace domácí, neboli tak zv. »ztrátového vývozu (dumping system) brání se v novější době státy zaváděním zvláštní přírážky celní (dumping duty), jako od r. 1907 v Kanadě.

Zvláštním druhem vývozních podpor jsou levné vývozní tarify pro jisté druhy zboží (uhlí, obilí), zvl. na drahách státních (v. Dr. Gruber, Dopravní politika).

§ 37. Výhody pohraničního obchodu.

V obchodních smlouvách států bezprostředně sousedících poskytovány bývají zvláštní výhody pro vzájemný pohraniční obchod. Vzájemný obchod mezi pohraničními obyvateli sousedících států v pohraničním pruhu obyčejně 15 km širokém podél společných hranic zemských pro jejich vlastní nebo alespoň pro místní potřebu osvobozuje se totiž od cla a celních formalit, a to buď místní obchod všeho druhu nebo se poskytuje osvobození jen pro potraviny, píce, hospodářské nářadí a nástroje, pro dobytek na pastvě, pro návštěvu trhů, lázní a pod.

Výhody pohraničního obchodu, jež bývají ovšem mlčky nebo výslovně vyjímány z klausule největších výhod, mají vnitřní příčinu v přirozených hospodářských stycích pomezí obyvatelstva států bezprostředně sousedících, jež umělá hraniční čára násilně přervatí nemůže, nechce-li přímo vyzývat k svépomoci podloudnictvím.

Druhy bývají však pod titulem výhod pohraničního obchodu poskytována sousedícím státům výjimečná nižší cla, ačkoliv dovezené produkty již předem jsou určeny pro spotřebu nikoliv v pohraničním pásmu, nýbrž ve vzdálenějším okruhu země importní. Takové rozšířené, velké řízení pohraniční povolilo Rakousko-Uhersko v obchodní smlouvě ze 6. května 1881 Srbsku pro dovoz produktů zemědělských a znovu v obchodní smlouvě z 9. května r. 1892 pro obilí, některé druhy ovoce, pro víno z určitých krajů a pro dobytek. Podobně povolena již r. 1875 Rakousko-Uherskem bezcelnost pro dovoz obilí z Rumunska a již dle starších smluv s jednotlivými dřívějšími státy italskými a dle pozdějších (z r. 1867, 1878, 1881 a 1887) se sjednoceným královstvím italským pro dovoz vína z Itálie. Dle poslední úpravy (z r. 1887) mělo snížení rakouského